

שאלה: כל השבוע נהוג בביתנו שהולכים לישון מאוחר. גם בליל שבת הולכים לישון אחרי שעה 11:00 ולכן קמים קצת מאוחר בבוקר. בשכונה שלנו מתחילים תפילה בבוקר שבת בשעה 8:30. בהרבה שבתות יש אחר כך עריכת "קידוש" בבית הכנסת, ועד שבעלי חוזר הביתה הוא קרוב לשעה 11:00 ואני מורעבת "נורא". תמיד אכלתי עוגות לפני בואו. כעת אומרים לי שזה אסור, עד שאשמע קידוש. מה הדין?

תשובה: כמו שיש חיוב אמירת נוסח "קידוש" בליל שבת, כי כתוב בעשרת הדברות "זכור את יום השבת לקדשו", כך יש חיוב בתחילת שעות האור של שבת לומר "קידוש". כי הסעודה העיקרית של שבת היא של הבוקר. [הרמב"ם בסוף הלכות שבת, התבטא שבליל שבת די אפילו בכזית לחם]. ואם יש לך ממתקים ומעדנים ומאכלים ערבים, עדיף לאכול אותם דוקא בסעודת שחרית של שבת ולא בליל שבת. ויש חיוב לקדש הסעודה על ידי הקידוש, כמו שכתוב "וקראת לשבת עונג". במקום העונג, שם "תקרא" מלים המקדשים את המאכלים ההם בהבעת הציות לדברי הקב"ה במה שאת אוכלת. ועיקר העונג הוא בסעודה של היום. לכן מה שהיית אוכלת עוגות לפני שבעלך חוזר, לא קיימת כהלכה (שו"ע או"ח סי' רפט).

אם את מתפללת "תפילת עמידה", ואת רעבה או צמאה לפני התפילה, מותר לך לאכול ולשתות כל מה שאתה צריכה (שו"ע או"ח סי' פט סעיף ד) כדי שתוכלי לכוין את דעתך בעת אמירת התפילה. ולכן מיד בקימת הבוקר את יכולת לעשות כך. אבל אם אחרי התפילה את רעבה או צמאה, את בעצמך יכולה לקדש על היין, ולאכול עוגות לכל הפחות כגודל ביצה (כמו 55 גרם) ולפי מנהג ישראל יצאת ידי חובה "קידוש במקום סעודה" [למרות שלפי הגר"א ועוד, החיוב היה לאכול פת לחם, שהיא הנקראת "סעודה"].

אבל אפשר שבעלך יקפיד עליך במה שאת עורכת קידוש שלא בנוכחותו, ואינך ממתינה לו. או אפשר שבעלך רגיל לקדש על יין ממש [וזוה מה שיש בביתך], ולא על מיץ ענבים, וקשה לך לשתות כדי רוב כוס (של רביעית) של יין המכיל אלכוהול. תשיגי לך בקבוק מיץ ענבים. וגם תסבירי לבעלך בנועם דיבורך שאם הוא היה במצב זה, ואין עריכת "קידוש" בבית הכנסת, והוא המורעב והצמא, איך היה מרגיש? תמיד טוב כשרוצים לשכנע את השני על מה שאת צריכה, תציעי לו איך הוא היה עושה אם הוא היה במצב הזה שלך?

[אם נקלעת למצב שאין לך מיץ ענבים בבית, נניח ששכחת לקנות מבעוד יום, ושתית היין האלכוהולי מזיקה לך, מתיר ה"משנה ברורה" (רפט סעיף קטן י')

להגיד נוסח הקידוש על פת לחם. ואפילו היא רק פרוסה ואינה "חלה שלימה".
ובזה יצאת ידי חובה].

הלכה היא שאסור להיות בצער ביום השבת (שו"ע או"ח ש"ז משה ברורה ג')
[ודאי זה אינו מתיר לעבור איסורים. מדובר רק לעשות מה שמותר על פי דין]
וגם הלכה היא שאסור לצום עד אפילו רק עד חצות היום (בערך 11:30 בבוקר).

*

שאלה שלא שאלת, אבל יש לפרסם מענה על כך. יש בעלים שרגילים לאכול
סעודה שלישית בבית הכנסת, בצוותא ציבורית, ושם הרב גם דורש בדברי
תורה. אבל בהרבה מקרים כאלו, האשה והילדים הקטנים שנשארים בבית אינם
אוכלים סעודה שלישית של שבת, שגם היא חובה (שו"ע סי' רצ"א). עדיפות היא
לאכול פת. אבל בדיעבד אפשר לאכול עוגות. אבל צריכים לכוין שאת אוכלת
לשם קיום סעודה שלישית. וכל מעשיך יהיו לשם שמים. וגם תחנכי במצוה זו
הצעירים הנשארים בבית [גם הבנים וגם הבנות] בעת שבעלך הלך לאכול בבית
הכנסת.